

Чекарева Є. С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ПРИСЛІВНИКИ ПРОСТОРОВОЇ СЕМАНТИКИ В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті розглядаються прислівники давньогрецької мови просторової семантики. Прислівники розподілено за групами залежно від їх значення, що охоплює поняття статичної локалізації і динамічного переміщення. Послідовно проводиться думка про те, що специфіка просторових значень прислівників має тісний зв'язок зі способом творення цих одиниць і безпосередньо пов'язана з особливостями світобачення носіїв давньогрецької мови.

Ключові слова: прислівник, частини мови, просторові зв'язки, семантика, семантичні групи, компонентний аналіз.

Постановка проблеми. Дослідники неодноразово підкреслювали вплив на мову різних факторів культурно-суспільного, географічного, біологічного або антропологічного порядку, які зумовлюють її індивідуальність. Можливо, морфологічні, синтаксичні й семантичні особливості конкретної мови, а отже, і закономірності виокремлення частин мови, також зумовлюються подібними факторами. Як зазначає О.С. Кубрякова, мови з розвинутою системою морфології пов'язуються з еволюцією за семантичною або ономасіологічною ознакою. У них переважає тенденція до закріплення в окремих частинах мови їх ономасіологічної значущості, предметної або ознакової сутності, що підкреслюється й експліцитно виражається морфологічними маркерами. Морфологічні категорії тут дозволяють позначити й представити в рельєфній, наочній формі основні ономасіологічні або номінативні категорії – предметність, процесуальність, ознаковість [5, с. 40]. Прикладом і яскравим представником мов такого типу є, зокрема, давньогрецька, в якій морфологічні категорії, властиві різним частинам мови, виявляють і об'єктивують сутність предметних, процесуальних та ознакових значень у їх розмаїтті.

Таким чином, частини мови постають як особливі класи слів, що передають досвід людини в осмисленні світу, представляють певні структури знання про нього й ґрунтуються на універсальних елементарних, базових уявленнях про організацію довкілля і функціонування об'єктів у ньому. Розподіл масиви лексики за частинами мови видається доцільним для виявлення груп слів, що містять інформацію про таку основоположну світоглядну категорію, як простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прислівники як лексико-граматичний клас слів неодноразово вивчалися з різних дослідницьких позицій. Так, синтаксичний критерій оцінки статусу прислівників простежується у роботах О. Потєбні, О. Шахматова [6; 8]. Ф. Фортунатов для аналізу прислівників застосував принцип «абстрактного морфологізму» [7]. У подальших дослідженнях прислівника спостерігається тенденція до залучення усіх критеріїв оцінки частин мови: морфологічного, синтаксичного, семантичного. Таким чином, прислівник постає в усій багатогранності своїх ознак, властивостей і функцій

(В. Виноградов [2, с. 273], І.Р. Вихованець [3, с. 17]). А. Вежицька вважає «опорою» виокремлення частин мови семантичні критерії й осмислює суттєві ознаки прислівника з позицій репрезентації у його семантичній структурі понять певного роду, зокрема, «універсальних концептів ДУЖЕ і ТАК» [1, с. 233].

На матеріалі давньогрецької мови функційні й семантичні характеристики цього класу слів до сьогодні залишаються поза увагою мовознавців, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Прислівники як одна з повнозначних частин мови беруть активну участь в об'єктивації структур знання, що належать до певного роду онтологічних категорій, і реалізують через своїх представників диференціацію сприйнятого, пізнаного та оціненого людиною. У давньогрецькій мові вони мають свою специфіку формування і функціонування.

Мета статті полягає в описі системи просторових прислівників давньогрецької мови, встановленні базових просторових концептів, вербалізованих давньогрецькими прислівниками, виявленні семантичних домінант у системі цих мовних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Аналіз семантичної структури одиниць однієї частини мови доцільно проводити в межах лексико-семантичних груп, які є об'єднанням слів за семантичною спільністю зі встановленими парадигматичними зв'язками. У функційно-семантичному полі простору групування лексем відбувається навколо макроконцептів локативної концептосфери. При цьому самі лексеми постають як репрезентанти мікроконцептів, що відповідають елементарним семантичним ознакам.

У системі просторових прислівників давньогрецької мови (всього 771 одиниця) знайшли вираження основні уявлення про рух і статичне місцеперебування, міру віддаленості, а також межу, стосовно якої визначається рух або локалізація об'єктів. Окремо вирізняється група прислівників, що уточнюють зовнішні властивості об'єктів, а також спосіб і характер дії, руху або розташування у просторі. Залежно від реалізації у семантичній структурі прислівників відповідних макро- й мікроконцептів просторового дейксісу формуються лексико-семантичні групи.

1. Статична локалізованість (349 лексем)

1.1. Загальне або конкретне місцеперебування (117 лексем):

ἀγυκάς в обіймах; ποῦ дець, де-небудь; Ἀβυδοῖτι в Абідосі; ἀγορῆφι на зібранні; Αθήνῃσι в Афінах; αὐτόθι саме тут, у цьому місці; ἄλλοθι в іншому місці; ἐκασταχόθι повсюди; διωρισμένως в обмеженому місці, місцями; ἐνθάδε тут; μηδαμόθι ніде; οἴκοι вдома, на батьківщині; Φθίῃφι у Фтії; χερσοῖθι на суходолі; χαμαί на землі; αὐτοβοεῖ на місці злочину; ὄμοῦ у тому самому місці та ін.;

ἡ δ' ἐν γούνασι πίπτε Διώνης δι' Ἀφροδίτη μητρὸς ἑῆς; ἡ δ' ἀγκὰς ἐλάζετο θυγατέρα ἦν (Hom. II. 5.370–371) – богиня Афродіта кинулась у ноги своїй матері, Діоні; вона ж узяла в обійми дочку; λέγεται δὲ καὶ ὡς ἐλαΐαι ἦσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατὰ χρόνον ἐκείνον ἢ ἐν Ἀθήνῃσι (Hdt. Hist. 5.82.2) – говорять, що в ті часи ніде не росли оливи, тільки в Афінах.

1.2. Дистантне розташування (міра віддаленості) (60 лексем):

ἄγχι близько, впритул; ἀποτῆλε далеко від; αὐτοσχεδόν поблизу; ἐγγύς близько, на близькій відстані; ἐκάς далеко, вдалині; πάρεγγυς близько, у безпосередній близькості; πέλας близько; μακρῶς далеко, на великій відстані; συσταδόν поблизу, впритул; ἀπόπροθι далеко, вдалині; ἐκποδῶν вдалині, осторонь; πλησίον поблизу, близько та ін.;

αὐτὰρ Τηλέμαχος προσέφη γλαυκῶπιν Ἀθήνην, ἄγχι σχῶν κεφαλῆν, ἵνα μὴ πευθοῖαθ' οἱ ἄλλοι (Hom. Od. 1.156–157) – тут Телемах обережно сказав світлоокій Афіні, близько голову нахиливши, щоб інші не почули; ὡς δ' ὅπῳτ' ἠυγένειος ἀπόπροθι λίς ἐσακούσας, νεβροῦ φθεγξαμένης τις ἐν οὐρεσιν ὠμοφάγος λίς ἐξ εὐνᾶς ἔσπευσεν ἔτοιμοτάταν ἐπὶ δαῖτα (Theoc. 13. 61–63) – як лев благородний, далеко почувши голос оленя, що блукає у гірських хашах, поспішає із лігвища до готової їжі.

1.3. Розташування щодо верхньої межі (34 лексеми):

ἀνά нагорі, зверху; ἄχρῳ поверх, впритул; ἐπιπολαίως на поверхні; ὕψι зверху, у височині; ἀναβάθην високо, на височині; ἐφύπερθεν поверх, зверху; κατάκρηθεν над головою, зверху; ὕψοῦ наверху, вгорі; ἄκρον зверху, поверх; ὄρθιον угору, зверху, поверх та ін.;

ὕψι δ' ἄρ' ἔνθα καὶ ἔνθα μεταστρέψαντες ἔρετμὰ πῆχυιον προύχοντα περὶ σκαλμοῖσιν ἔδησαν (Apol. Phod. 1.378–379) – угору з обох боків корабля підняли вони весла, щоб виступали на лікоть, і до кочетів їх прив'язали; καὶ Κορίνθιοι καὶ Πελλήνης καὶ Φλειάσιοι ὄρθιον ἑτέραν ἐπορεύοντο (Thuc. Hist. 5.58.4) – а коринтяни, пелленці й фліунтці йшли іншим шляхом зверху.

1.4. Розташування щодо нижньої межі (15 лексем):

ὑπό унизу, знизу; ἔνερθεν знизу; ὑπένερθεν унизу, знизу під землею, у підземному царстві; ὑποκάτωθεν знизу, нижче; ἀμφοδῖς із землі, знизу; ὑπόβρυχα під водою; κάταντα згори вниз, під гору та ін.;

τόλμα δ' οὐ γὰρ ἀνάξεις ποτ' ἔνερθεν κλαίων τοὺς φθιμένους ἄνω (Eur. Alc. 985–986) – наважуйся, адже слезами ти ніколи не повернеш мертвих знизу наверх; τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι νάπας ὅσαι κοῖλαι, τὰς ἐκροᾶς αὐτῶν εἰργοντάς οἰκοδομήμασί τε καὶ ταφρεύμασιν, ὅπως ἂν τὰ παρὰ τοῦ Διὸς ὕδατα καταδεχόμεναι καὶ πίνουσαι, τοῖς ὑποκάτωθεν ἀγροῖς τε καὶ τόποις πᾶσιν νάματα καὶ κρήνας ποιοῦσαι, (Plat. Leg. 6. 761 b) – треба загородити насипами та ровами джерела, щоб там накопичувалися та збиралися дощові води, утворюючи для всіх нижче розташованих полів та місцевостей джерела та струмки.

1.5. Розташування щодо передньої межі (33 лексеми):

ἄντα прямо навпроти, обличчям до обличчя; ἀντιθέτως один проти одного; ἀντικρῦ проти, прямо; ἰθὺς прямо навпроти, обличчям до обличчя; κατάντηστίν прямо навпроти; καταντικρῦ прямо навпроти; πρό спереду, попереду; ἔμπροσθεν спереду, попереду; μετωπηδόν фронтом уперед; πάροισθεν спереду, попереду; ἀντίπρορον носовою частиною

уперед; προπρηνές уперед; πρόπρυμα кормою уперед та ін.; καὶ περαιωθεῖς ἐπὶ τὴν ἠπειρον τὴν ἀντικρῦ κατετόξευσεν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τὸν ἐσθίοντα τὸ τοῦ Προμηθέως ἦπαρ ἀετόν, ὄντα Ἐχιδνης καὶ Τυφῶνος (Apolod. Bibl. 2.5.11) – переправившись на протилежний материк, він застрелив на Кавказі з лука орла (породження Єхидни і Тифона), що з'їдав печінку Прометея; ἀπὸ σημείου ἐνὸς ἄφνω ἐπιστρέψαντες τὰς ναῦς μετωπηδόν ἔπλεον, ὡς εἶχε τάχους ἕκαστος, ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἠλιζόν πάσας τὰς ναῦς ἀπολήψεσθαι (Thuc. Hist. 2.90.4) – за одним сигналом вони розвернулися фронтом уперед і попливли якомога швидше на афінян, сподіваючись перехопити їхні кораблі.

1.6. Розташування щодо задньої межі (16 лексем):

ὀπίσω, ὕστερον, ἐξόπιθεν, μετόπισθεν, κατόπιν ззаду, позаду; παλιμπυγηδόν задом наперед та ін.;

τὴν ἕτερος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιδόντα ἰδνωθεῖς ὀπίσω (Hom. Od. 8.374–375) – він кинув його [м'яч] до хмар, що тінь наводять, відкинувшись назад; οἷς ἕτεροι κατόπιν τὰς ἀσπίδας ἔφερον, ὅπως ἐκείνοι ῥᾶον προσβαίνοιεν, καὶ ἔμελλον δώσειν ὅπότε πρὸς τοῖς πολεμίοις εἶεν (Thuc. Hist. 3.22.3) – за ними інші несли щити, щоб їм легше було підніматись, а щити мали передати, як тільки вони наблизяться до противників.

1.7. Розташування щодо внутрішньої межі (20 лексем):

εἶσω, ἐν, ἐνδοι, ἐνδοθι усередині; ἐνδοτάτω у самій глибині; εἶσωθεν зсередини, всередині; μετὰ зокрема, посеред; μεταξύ, μέσον, μεσηγύς посеред, усередині, посередині та ін.;

κασίγνητοι δὲ μιν ἀμφὶς ἴσταντ' ἀθανάτοις ἐναλίγκιοι, οἳ ῥ' ὑπ' ἀπήνης ἡμίονους ἔλυον ἐσθῆτά τε ἐσφερρον εἶσω (Hom. Od. 7.4–6) – вийшли назустріч їй молоді, безсмертним подібні брати, вони розпрягли мулів і віднесли всередину одяг; ὡς δὲ ἐγένοντο κατὰ τὴν μεταξὺ κεκλιμένην θάλασσαν Σιγείου καὶ Χερρονήσου, ὠλισθεν εἰς τὸν βυθὸν ἢ Ἑλλη (Apolod. Bibl. 1.9.1) – коли вони опинилися над морем, що лежить посередині між Сігеєм та Херронесом, Гела скотилась у безодню.

1.8. Розташування щодо зовнішньої межі (33 лексеми):

ἐξῆς у ряд, поряд, один біля одного; ἔξω зовні, ззовні; ἐσχάτως скраю, у кінці, на останньому місці; παρὰ поряд, біля, поблизу; παρακειμένως паралельно, слідом за; πάραντα убік; ἀκροθεν наприкінці; διχόθεν з обох боків; ἔκτοσθεν зовні; θύραθεν зовні, збоку; πλευρόθεν збоку; βύζην щільно, впритул; ἐνδέξια з правого боку, справа; ἐπιδέξια справа та ін.;

ὡς δὲ κατὰ νότου ἐγένετο ἰούσης τῆς γυναικὸς ἐς τὴν κοίτην, ὑπεκδύς ἐχώρεε ἔξω, καὶ ἡ γυνὴ ἐπορᾶ μιν ἐξίοντα (Hdt. Hist. 1.10.2) – коли жінка, йдучи до ліжка, повернулася до нього спиною, він одразу ж вийшов назовні, але жінка помітила, як він виходив; πρό δ' ἄρ' οὐρήες κίον αὐτῶν. πολλὰ δ' ἄναντα κάταντα πάραντ' αὐτὰ τε δόχμια τ' ἦλθον (Hom. II. 23.114–115) – перед ними йдуть стражники, долаючи шлях то угору, то вниз, то збоку, то впоперек.

1.9. Розташування по колу (21 лексема):

ἀμφὶ довкола, звідусіль, з обох (з усіх) боків; κυκλικῶς по колу, колоподібно; περὶ довкола; περίξ довкола, навкруги; ἐπιστροφάδην в усі боки, довкола (себе); κυκλόθεν довкола, навкруги; περισταδόν (стоячи) довкола, (оточуючи) з усіх боків; κύκλω довкола, навкруги та ін.;

ἡμεῖς δ' ἀμφὶ περὶ κρήνην ἱερούς κατὰ βωμοὺς ἔροδομεν ἀθανάτοισι τεληέσσας ἐκατόμβας (Hom. II. 2.305–306) –

ми довкола криниці на святих вівтарях правили відбірні гекатомби безсмертним богам; οἱ μὲν ἐξ ἐναντίας ἐπιστόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οἱ δὲ περιελθόντες πάντοθεν περιστάδον (Hdt. Hist. 7.225.3) – одні, переслідуючи еллінів спереду, зруйнували захисну стіну, а інші оточили з усіх боків.

2. Динамічне переміщення (301 лексема)

2.1. Позитивна динаміка (170 лексем):

ἀναντα угору, наверх; ἀπεστραμμένως у зворотний бік; ἔμπαλιν назад, навпаки; ἔνθα туди, сюди; ἐνταῦθα сюди, до цього місця, у це місце; πέραν на той бік, на протилежний бік; πόρρω уперед, далі; πρό уперед; Αθήναζε в Афіни; Αἴγυπτόνδε до Єгипту; ἄλαδε у море; αὐτόσε саме туди; ἕκασταχόσε в усі боки, повсюди; νεῖοθι до глибини; νομόνδε до пасовиська; οὐδασδε на землю, додолу; πανταχοῖ повсюди, в усі місця; προβάδην просуваючись уперед, на ходу вперед; σταθμόνδε у своє помешкання; ἀλλαχῆ в інше місце; ἐκποδῶν геть, убік, далеко, вдалечинь; ἰθείαν прямо; τῆι у це місце, сюди; πενταχοῦ у п'яти напрямках та ін.;

ὁ δὲ πολλὰ μὲν τῶν μαντίων ἀπαγορευόντων πολλὰ δὲ τῶν φίλων ἐστέλλετο αὐτόσε (Hdt. Hist. 3.124.1) – він, незважаючи на численні попередження вішунів та друзів, сам вирушив туди; πρῶτος δὲ ῥοᾶς ποταμῶν ἀφικάνεις, πρῶτος δὲ σταθμόνδε λιλαίει ἀπονέεσθαι ἐσπέριος (Hom. Od. 9.450–451) – першим опівдні ти біг до потоку, першим і ввечері повертався в оселю; ταῦτα δὲ πάντ' αὐτοὶ παρεσκευασμένοι καὶ ποιήσαντες φανερὰ τοὺς ἄλλους ἤδη παρακαλῶμεν, καὶ τοὺς ταῦτα διδάξοντας ἐκπέμπωμεν πρέσβεις πανταχοῖ, εἰς Πελοπόννησον, εἰς Ρόδον, εἰς Χίον, ὡς βασιλέα (Dem. 9.71) – ми це самі влаштуємо, звернемося до інших і для роз'яснення справи надішлемо послів усюди – до Пелопоннесу, Родосу, Хіосу, до царя.

2.2. Негативна динаміка (131 лексема):

ἀγορήθεν із зібрання, з площі; ἀγρόθεν із поля, з села; Αθήνηθεν з Афін; ἀλλαχόθεν з іншого місця; ἄνωθεν зверху, з висоти; βυσσόθεν із глибини моря, із морського дна; Γαδειρόθεν із Гадір; γῆθεν із, із-під землі; δαίτηθεν з бенкету; ἵπποθεν з (дерев'яного) коня; κλισίηθεν з намету, з куреня; Κορήτηθεν із Криту; μυκτηρόθεν із носа; νοτόθεν із півдня; ὀλιγαχόθεν із небагатьох місць; οὐρανόθεν із неба; πεδόθεν із землі; πορρωτέρωθεν із більш далекої відстані; τηλόθεν здалеку; Τροίαθεν із Трої; ὑπερωϊόθην із верхнього поверху, зверху; χερσόθεν із суходолу, від берега та ін.;

ἀλλ' αὐτως ἀγορήθεν ἐπαρτίζοντο νέεσθαι σπερχόμενοι (Apoll. Phod. 1. 876–877) – вони пішли із зібрання і швидко почали збиратись у похід; οὗτος Δαρειῷ προσήιε φόρος ἀπὸ τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης ὀλιγαχόθεν (Hdt. Hist. 3.96.1) – ця данина надходила Дарію з Азії та з небагатьох місць Лівії; καὶ μὲν τοῖσιν ἐγὼ μεθομίλειον ἐκ Πύλου ἐλθὼν τηλόθεν ἐξ ἀπίης γαίης (Hom. Il. 1.269–270) – я приєднався до них, прийшовши здалека, покинувши Пілос і землю Апії.

3. Вказівка на форму об'єктів, спосіб дії (121 лексема):

ἀκλινέως абсолютно прямо; ἀνδιχα навпід, на дві частини; ἀπαλλάξ попеременно; διαμπερές наскрізь, навиліт; διάτριχα на три частини; δόχημα навскіс, поперек; ἐπιμίξ безладно, без розбору; θολοειδῶς куполоподібно, за куполоподібною кривою; ἰσορροπῶς у стані рівноваги, стійко; κρυσταλλοειδῶς на кшталт льоду, як лід; κυβικῶς у вигляді куба; κυλινδρικῶς у формі валу, циліндрично; μεγαλωστί

широко, на широкому просторі; μίγδα упереміш, разом; πλαγίως криво, навскіс; πυροειδῶς у вигляді вогню, подібно до полум'я; ῥευστικῶς у рідкому стані; φοινικτικῶς у пурпуровому кольорі; ὠχραντικῶς у жовтому кольорі; ἀποτάδην у витягнутому стані; βάδην кроком, пішки; ἰλαδόν натовпами, масами; λογάδην збираючи докупі; ὀμιλαδόν групами, загонами; ὀρθοστάδην стоячи, на ногах; ὀρχηδόν по одному, один за одним; περιβάδην сидючи верхи; περιπλέγδην обвиваючись; πλινθηδόν на кшталт цегли; συνοχηδόν зібравши разом, стискаючи; ὑπονομηδόν через підземний хід, через підкоп; φαλαγγηδόν фалангами, колонами, зімкнутими лавами; φοράδην несучи на носилках; θαμά щільною масою, густо; τύρβα безладно, впереміш; τυτθά дрібно, на дрібні шматочки; ὑπασπίδια прикриваючись щитом та ін.;

οὐ γὰρ ὀμηγερέες μίαν ἄμ πόλιν, ἀλλ' ἀνὰ γαῖαν κεκρικμένοι κατὰ φύλα διάτριχα ναιετάασκον (Apoll. Phod. 2. 995–996) – адже вони живуть не в одному місті разом, але розділяються у тій землі на три частини за племенами; οἱ δὲ μάχοντο Ἀργεῖοι καὶ Τρῶες ὀμιλαδόν (Hom. Il. 12.2–3) – билися данайці із троянцями всі разом; μόναι δὲ δύο λεγεῶνες οὕτω γὰρ τὰ τάγματα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἐπίκλησιν ἢ μὲν Οὐῖτελλίου Ἄρπαξ, ἢ δὲ Ὀθωνος Βοηθός, εἰς πεδίον ἐξελίξασαι ψιλὸν καὶ ἀναπεπταμένον, νόμιμόν τινα μάχην, συμπεσοῦσαι φαλαγγηδόν, ἐμάχοντο πολὺν χρόνον (Plut. Oth. 12.3) – тільки два легіони (адже так римляни називають загони), «Хижак» і «Захисник», якими командували Вітеллій та Отон, змогли розвернутися на гладкій та пласкій рівнині й довго вести бій щільними фалангами.

Просторові прислівники демонструють різноманітні способи оформлення і закріплення за мовним знаком певного типу просторового зв'язку. Так, наприклад, загальне значення статичного розташування, а також опозиції «близько/далеко» виражається здебільшого через систему власне прислівників, що часто корелюють із відповідними формами первинних приєменників (ἐκάς далеко; ἵκταρ близько, поряд; ἐγγύς близько, поблизу; παρὰ біля; τῆλε далеко). Протиставлення «верхня/нижня межа», як правило, оформляється за допомогою адвербіальних постфіксів (ἀνέκαθεν зверху, з висоти; ἐπάνωθεν зверху, наверх; καθύπερθεν зверху; ὑψόθι наверху, вгорі; ὑποκάτωθεν знизу, нижче). Опозиція «внутрішня/зовнішня межа» виражається одиницями різних дериваційних моделей: у першому випадку – власне прислівники (ἐνδον всередині; μεσηγύς посеред, усередині, у проміжку; μεταξύ посеред, усередині; εἴσω всередину; ἐν всередині), у другому – лексеми, утворені за допомогою адвербіальних постфіксів (ἀμφοτέρωθεν з обох боків; θύραθεν ззовні, назовні; πλευρόθεν збоку; ἔξωθεν ззовні).

Значення руху, або динаміки, передається здебільшого прислівниками з адвербіальними постфіксами з семантикою наближення або віддалення (ἀλλαχόσε в інше місце; ἄστудε в місто; ἐκεῖθεν звідти, з того місця, з того боку; Θρηκήνδε у Фракію; Δωδῶναθεν з Додони). Варіанти позначення форми об'єктів, способу дії виражаються прислівниками, що репрезентують різні словотвірні моделі (διαμπερές наскрізь, упритул; ἵκταρ разом; καταμόνας по одному, на самоті; κωμηδόν окремими селами; μονίμως залишаючись на місці; ὀρθοστάδην стоячи, стоячи на ногах; τετραχῆ на чотири частини; φορμηδόν хрестоподібно).

Висновки. Кількісний склад одиниць у розглянутих лексико-семантичних групах дозволяє зробити висновки щодо

домінант у системі просторових опозицій. Так, статичне місце перебування загалом виражається більшою кількістю одиниць (349), ніж динамічний рух (170 позитивна динаміка й 131 негативна динаміка). У групі статичних прислівників домінують виявляються концепти «далеко» (пор. «близько»), «верхня межа» (пор. «нижня межа»), «передня межа» (пор. «нижня межа»), «зовнішня межа» (пор. «внутрішня межа»). Такі дані цілком збігаються із висновками щодо кількісного аналізу відповідних лексико-семантичних груп просторових іменників та прикметників.

Таким чином, прислівники давньогрецької мови постають як велика група одиниць, що беруть активну участь у вираженні просторових зв'язків, об'єктивуючи в мові ключові точки у системі координат просторового дейксису. Група просторових прислівників включає одиниці, що уточнюють аспекти статичної локалізації об'єктів щодо меж різних типів, динамічного переміщення та специфічні ознаки способу дії, характеристики форми тощо. Аналіз кількісного складу прислівників різних лексико-семантичних груп виявив типові й для інших лексико-граматичних класів давньогрецької мови закономірності (зокрема, іменників та прикметників). До них належать, зокрема, домінують позначення статичного місце перебування порівняно з динамічним, вказівка на далеку відстань порівняно з близькою, особливий акцент на зовнішню межу, зокрема верхню і передню. Така статистика в групах просторових прислівників підтверджує значущість вказаних аспектів просторового дейксису для носіїв давньогрецької мови.

Перспективою дослідження вважаємо подальший аналіз лексико-семантичної системи давньогрецької мови з погляду репрезентації у її елементах різних структур знання, встановлення у цій системі як універсальних, так і етноспецифічних рис, властивих давньогрецькій мовній свідомості.

Література:

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и базисные концепты / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянских культур, 2011. – 568 с.
2. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В.В. Виноградов. – 2 изд. – М. : Высш. школа, 1972. – 614 с.

3. Вихованець І.Р. Части мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 232 с.
4. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – Т. 1 : А–Л. – 1028 с.; Т. 2 : М–Ω. – 1905 с.
5. Кубрякова Е.С. Части речи в ономазиологическом освещении / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1978. – 115 с.
6. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике / А.А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. 1/2. – 365 с.
7. Фортунатов Ф.Ф. Сравнительное языковедение: общий курс / Ф.Ф. Фортунатов // Фортунатов Ф.Ф. Избранные труды : в 2 т. – М. : Учпедгиз, 1956. – Т. 1. – С. 21–197.
8. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка / А.А. Шахматов. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 624 с.

Чекарева Е. С. Наречия пространственной семантики в древнегреческом языке

Аннотация. В статье рассматриваются наречия древнегреческого языка пространственной семантики. Наречия разделены на группы в зависимости от их значения, которое охватывает понятия статической локализации и динамического перемещения. Последовательно проводится мысль о том, что специфика пространственных значений наречий тесно связана со способом образования этих единиц и коррелирует с особенностями мировоззрения носителей древнегреческого языка.

Ключевые слова: наречие, части речи, пространственные отношения, семантика, семантические группы, компонентный анализ.

Chekareva Y. Spatial meaning adverbs in Ancient Greek

Summary. The article represents an analysis of adverbs with the spatial meaning in Ancient Greek. The adverbs are divided in groups depending on their semantics (static localization or dynamic movement) and morphological types. There is an emphasis on the connection between the spatial meanings of adverbs and the way of their composition correlating with the mentality of Ancient Greek owners.

Key words: adverb, parts of speech, spatial meaning, semantics, semantic groups, component analysis.